

Remissvar till slutbetänkandet Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

Ku2023/01197

Sammanfattning

Luleå kommun har tagit del av slutbetänkandet. Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset är unikt och den första i sitt slag i Sverige. Luleå kommun konstaterar att kommissionen har gjort ett omfattande arbete inom ett svårt och komplext område.

Luleå kommun ingår i förvaltningsområdet för meänkieli och yttrar sig med utgångspunkt att rättigheter som tornedalingar har genom Sveriges folkrättsliga åtaganden och svensk lagstiftning förverkligas på den kommunala nivån.

Kommissionens utredning beskriver flera samverkande faktorer som bidrog till assimileringpolitiken. Det är tydligt att assimileringpolitiken har orsakat stor skada och inneburit att minoritetens språk, kultur och identitet nedvärderats, skambelagts och osynliggjorts. Konsekvenserna blev långtgående och bestående för tornedalingar, kväner och lantalaiset.

Vi ser att allt fler barn och elever vill lära sig meänkieli och enligt slutbetänkandet kom frågan om utbildning i meänkieli upp i flera intervjuer.

Luleå kommun ser behovet att utbildningskedjan måste fungera och välkomnar utredningens samtliga förslag inom utbildningsområdet.

Åtgärderna är avgörande för att meänkieli inte ska dö ut och att kommunen och hela offentliga sektorn har tillgång till meänkielitalande personal.

Luleå kommun tillstyrker utredningens samtliga förslag inom utbildningsområdet som nödvändiga och brådskande för revitalisering av meänkieli.

Luleå kommun tillstyrker kommissionens bedömning att den skada som har åsamkats minoriteten genom den statligt sanktionerade assimileringpolitiken förpliktigar även moraliskt att reparera skadan. Staten har moraliskt ansvar för att gottgöra assimileringspolitikens konsekvenser och reparera den skada som den medfört. Luleå kommun framför följande synpunkter.

Luleå kommuns synpunkter

Förslag 14.7.1

Luleå kommun tillstyrker kommissionen förslag att regeringen bör utan dröjsmål genomföra förslagen i betänkandet *Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering* (SOU 2017:91).

Meänkieli har drabbats hårt av den tidigare försvenskings- och assimileringspolitikerna och Luleå kommun anser att samtliga förslag inom utbildningsområdet är akuta och nödvändiga för revitalisering av meänkieli.

- Undervisningen i meänkieli och de andra fyra nationella minoritetsspråken ska regleras särskilt och benämnas nationella minoritetsspråk och anges som ämne i skollagen,
- den minsta garanterade undervisningstiden för ämnet nationellt minoritetsspråk ska regleras i timplanerna för grundskolan och vara 960 timmar,
- tvåspråkig undervisning på meänkieli bör införas och för alla fem nationella minoritetsspråken bör gälla samma villkor för tvåspråkig undervisning som för finska i åk 1–9,
- en strategisk handlingsplan behövs för att skapa en fungerande lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken på kort och lång sikt och vara relaterad till målet att stötta en språklig förstärkning och revitalisering av språken,
- ämnet nationellt minoritetsspråk ska kunna ingå i en ämneslärarexamen.

Slutbetänkandet ger en omfattande bild om språkbytesprocessen från meänkieli till svenska och som pågår fortfarande. Språkbytesprocessen har gått så långt att det är få som känner att de kan meänkieli så bra att de kan tala det med sina barn idag. Denna bild bekräftas i Luleå kommuns verksamheter. Luleå kommun har sedan 2019 en förskoleavdelning på meänkieli som heter Väylä. De flesta föräldrarna till barn på meänkieliavdelningen har inte fått lära sig språket av sina föräldrar eller i skolan. Även elever som läser meänkieli som modersmål har oftast far- eller morföräldrar som talar språket men deras föräldrar kan inte meänkieli. Det bekräftar att språkbytesprocessen har gått långt och det krävs skyndsamma åtgärder för att meänkieli ska fortleva.

Obruten utbildningskedja

Barn- och utbildningsnämnden i Luleå har redan 2018 beslutat om en vision och strategi för arbetet med nationella minoriteter inom förskola och skola. En viktig del är att skapa en röd tråd genom hela utbildningskedjan från förskola

till gymnasiet. Förskolan utgör en viktig grund för språkutvecklingen på meänkieli och det finns ett stort intresse för meänkieliavdelningen. När det är dags för skolval har föräldrarna möjlighet att välja en av kommunens grundskolor, en så kallad språknod där eleverna kan läsa meänkieli tre timmar i veckan.

Den tvåspråkiga förskolan använder språkbadspedagogik där personalen talar meänkieli hela dagen. Luleå kommun har utvecklat verksamheten tillsammans med professor emeritus Leena Huss från Uppsala universitet. Många kommuner och organisationer har visat intresse för språkbads-förskolan och pedagogiken, några har gjort studiebesök hos oss. Det är tids- och resurskrävande och kommunen måste oftast tacka nej. Det vore önskvärt att Skolverket får ett tydligt uppdrag och ansvar att stötta utveckling av tvåspråkiga förskolor. Vår bedömning är att det finns ett stort intresse hos andra kommuner men det saknas stöd för hur man ska gå till väga.

Meänkieli som modersmål

De flesta elever i Luleå lär sig meänkieli i grundskolan inom modersmålsundervisning. Modersmålsundervisningen i dagens form utan timplan, utanför skoltid är lågt prioriterat och behöver stärkas. Den resulterar inte i nya meänkielitalare och bidrar inte till det minoritetspolitiska målet att utöka antalet meänkielitalare i Sverige.

Det krävs omedelbara åtgärder för att komma till rätta med modersmålets marginalisering och göra ämnet nationella minoritetsspråk till ett likvärdigt ämne vid sidan av övriga skolämnen. Kommissionens slutbetänkande visar att det var skolpolitiken som var statens mest verkningsfulla arena för försvenskningprocessen och även idag är det staten via skolpolitiken som är den mest verkningsfulla arenan för revitalisering av meänkieli.

Läraryrket

Det är stor brist på meänkieli pedagoger och det gör arbetet väldigt sårbart i enskilda kommuner. Det krävs ett helhetsgrepp och en kraftfull statlig satsning för att säkerställa en långsiktig hållbar lärarförsörjning för undervisning i och på meänkieli.

Förslag 14.8.2 Integrerad undervisning på meänkieli i kommuner i förvaltningsområdet

Luleå kommun välkomnar kommissionens förslag att Skolverket ska utforma en försöksverksamhet för integrerad undervisning på meänkieli i kommuner i förvaltningsområdet.

Luleå kommun har utökat modersmålsundervisning på meänkieli, tre tillfällen i veckan i språknoden. Barn- och utbildningsnämndens vision är att erbjuda tvåspråkig undervisning. Idag förekommer inte tvåspråkig undervisning på meänkieli i någon av Sveriges kommuner. Kommunerna behöver både kunskapsstöd och resurser för att kunna utveckla tvåspråkig undervisning. Luleå kommun deltar gärna i försöksverksamheten.

Detta ligger i linje med Europarådets rekommendationer som förordar tvåspråkig undervisning i nationella minoritetsspråk.

Kommunens skyldigheter att ge service på meänkieli

För att bevara ett språk krävs att det används. Därför har staten främjat användningen av meänkieli genom lagstiftning. Luleå kommun informerar och ger service på meänkieli, översätter beslut, erbjuder förskola, utbildning och äldreomsorg på meänkieli osv. Kommunen bär ett stort ansvar och bidrar till att minoritetspolitiken efterlevs på lokal nivå.

Det har funnits meänkielitalande personal i Luleå kommuns olika verksamheter. Men den pågående generationsväxlingen leder till att vi tappat meänkielitalande personal. Samtidigt har efterfrågan av service på meänkieli ökat och förväntas att öka de kommande åren. De är mycket oroväckande att så få elever fortsätter att läsa meänkieli på högstadie- och på gymnasienivå. Det behövs fler arbetssökande som har gymnasiekompetens i meänkieli.

För att kommunen och Sverige ska leva upp till de förpliktelser som man åtagit sig genom Europarådets konventioner måste det finnas utbildad personal som talar meänkieli. Barnen är den nya generationens språkbärare och är de som har möjlighet att föra vidare språken till kommande generationer. När barn och unga får ordentlig utbildning och lär sig tala, skriva och läsa meänkieli har kommunen förutsättning att infria sina åtaganden enligt konventionerna även i framtiden.

Status

Mot bakgrund av de fakta som utredningen och intervjupersonerna vittnesmål berättar kan man se och förstå strukturella orättvisor som fortfarande lever kvar. Ett är meänkielis låga status. Undervisning i meänkieli behöver få en högre status i skolan. Meänkieli behöver synliggöras både i skolan och även i det omgivande samhället för att öka statusen. Omgivande samhällets värderingar och attityder påverkar barn och ungdomars vilja att lära sig och deras vilja att använda meänkieli. Barn och unga har rätt att lära sig meänkieli, om elever nekas rätten till undervisning så förmedlas samhällets negativa syn på språket vidare till eleverna.

Även negativa uppfattningar om flerspråkighet lever delvis kvar. Då och då blåses tvåspråkighetsdebatten upp och oftast det handlar om språk med låg status. Fördelarna med flerspråkighet ifrågasätts inte när det handlar om kunskaper på engelska eller på franska. Mot den enorma bristen på meänkielitalande personal i en mängd olika yrken ser arbetsmarknaden riktigt lovande ut för meänkielitalande.

Flaggning är ett exempel på hur hela samhället kan synliggöra minoriteten tornedalingar bättre. Det är oftast bara kommuner som ingår i förvaltningsområdet för meänkieli som flaggar med tornedalingarnas flagga denna dag trots att den infördes i den svenska akademins kalender redan år 2015. De "svenska" allmänna flaggdagarna innehåller bara dagar man flaggar med den svenska flaggan. Det finns ett behov att utvidga syn på allmänna flaggdagar så att även nationella minoriteternas högtidsdagar uppmärksammas.

Ansvar

Luleå kommun tillstyrker kommissionens bedömning att den skada som har åsamkats minoriteten genom den statligt sanktionerade assimileringspolitiken förpliktigar även moraliskt att reparera skadan.

Staten har moraliskt ansvar för att gottgöra assimileringspolitikens konsekvenser och reparera den skada som den medfört. Därutöver har staten ett rättsligt ansvar att vidta åtgärder som främjar minoritetens kultur och identitet, genom att bl.a. leva upp till de förpliktelser som man åtagit sig genom Europarådets konventioner om skydd och främjande av de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken.

För Luleå Kommun

Anne-Mari Angeria
Strateg nationella minoriteters rättigheter